

УДК 327.8(477:061.1ЄС)

Тихомирова Євгенія,
д. п. н., професор кафедри міжнародних комунікацій
та політичного аналізу,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк
yevgenia.tyhomirova@vnu.edu.ua

КЛІМАТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЇЇ НАБЛИЖЕННЯ ДО ЄС

Зміна клімату є значущим фактором формування світової та державної політики, що значною мірою має визначати майбутнє людської цивілізації. Для зменшення ризиків зміни клімату необхідне міжнародне співробітництво, яке має забезпечити кліматична дипломатія. У березні 2023 р. Рада Європейського Союзу (ЄС) зазначила, що «європейська кліматична та енергетична дипломатія є ключовим елементом зовнішньої політики ЄС». Вона підкреслила, що ЄС налаштований працювати з партнерами по всьому світу, застосовуючи кліматичну та енергетичну дипломатію [1].

Європейські дослідники вважають, що сьогодні «кліматичне лідерство в будь-якій точці світу – будь-то в окремій організації, місцевості чи у певній підгалузі економіки – вітається». Тим більш, коли йдеться про такий потужний суб'єкт міжнародних відносин, як ЄС з його 450 млн. населення, економікою на 18 трильйонів доларів США та викидами парникових газів вище світового на душу населення. Повною мірою можна погодитися з їхнім висновком, що ЄС «має особливу здатність і відповідальність, щоб бути глобальним кліматичним лідером» [2, с. 187].

Зазначені автори кліматичне лідерство ЄС розглядають трояко як:

- Європейський зелений курс ЄС;
- лідерство ЄС на міжнародних переговорах щодо клімату;
- кліматичне лідерство ЄС за допомогою ширшого зовнішнього управління [2, с. 188].

Науковці доводять, що ЄС відіграє значну роль у реалізації міжнародної кліматичної дипломатії (МКД), визначаючи орієнтири не лише для себе, але й для інших суб'єктів міжнародних відносин, зокрема держав-членів ЄС. Разом з тим, експерти зауважують, що *«на тлі російської агресії кліматична дипломатія ЄС має стати менш євроцентричною та більш чутливою до проблем і пріоритетів інших країн. Це необхідно, щоб переконати інші країни прийняти Зелену угоду та підтримувати «зелений» перехід ЄС»* [3]. Це стосується і України, як потенційного члена ЄС. Про це пишуть як зарубіжні, так і українські дослідники. Саме тому, аналізуючи перспективи України у контексті європейської інтеграції, не можна обходити стороною проблему кліматичної дипломатії України (КДУ).

ЄС сьогодні не випадково вважається одним з головних глобальних лідерів у боротьбі зі зміною клімату. Це обумовлено тим, що Євросоюз *має амбітні цілі* щодо зниження викидів парникових газів, переходу до відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності та адаптації до наслідків кліматичних змін; *активно співпрацює з іншими країнами та регіонами*, щоб сприяти МКД та досягненню глобальної угоди про клімат; брав участь у розробці та підписанні Паризької угоди 2015 р., яка визначила спільні зобов'язання щодо обмеження глобального потепління; *надає фінансову та технічну допомогу країнам-партнерам* для підтримки їхніх зусиль у сфері клімату; вважає боротьбу зі зміною клімату *не тільки моральним обов'язком*, але й *можливістю для створення зеленої економіки*, сприяння інноваціям, забезпечення енергетичної безпеки та підвищення конкурентоспроможності [4].

Тезу науковців та політиків про значну роль ЄС у реалізації МКД доводять і результати дослідження Індексу ефективності зміни

клімату 2024 (Climate Change Performance Index – ССРІ), який оцінює дії 63 країн та Євросоюзу щодо зменшення викидів парникових газів, розвитку відновлюваної енергетики, енергоефективності та кліматичної політики і покликаний підвищити прозорість МКД [5].

Вони показують, що ЄС – єдине наднаціональне об'єднання в рейтингу 2024 р., який піднявся до 16 місця у загальному рейтингу досліджуваних країн. Чотирнадцять країн ЄС мають високі і середні показники, а Данія (4-те) та Естонія (5-те) лідирують у загальному рейтингу [5].

У цьогорічному ССРІ кліматичні показники України вдруге не оцінювали, що зумовлене далекосяжними наслідками агресивної війни Росії. Проте треба згадати довоєнні досягнення України, які вона мала раніше: у 2016 р. вона займала 46 місце в ССРІ; 2017 р. їй вдалося посунути на одну позицію уверх, а 2018 р. навіть зайняти 20-е місце [6]. У ССРІ 2021, останньому перед війною, Україна посіла 20 місце, тоді ЄС був також на 16 місці, як і зараз [7].

У 2023 р. Україна подала заявку на вступ до ЄС та отримала статус країни-кандидата за умови, що буде вжито низку кроків. У Рекомендації Європейської Комісії (ЄК) щодо статусу України на членство в ЄС ці кроки описані, проте вони стосуються переважно правових аспектів змін, над якими Україна має працювати, орієнтуючись на можливість євроінтеграції до ЄС. І хоча у них відсутні згадки про КДУ, ЄК підготувала у листопаді 2023 р. документ щодо політики розширення ЄС, де були розглянуті і питання КДУ, зокрема тут йшлося про Зелений порядок денний та сталий розвиток. Зокрема тут зазначалося, що наша країна до початку повномасштабної російсько-української війни досягла певного прогресу у сфері захисту навколишнього середовища та енергетики, проте «прогрес був обмеженим у сфері зміни клімату», крім того, агресія Росії проти України завдала великої шкоди «навколишньому середовищу та клімату» [8].

Аналізуючи питання розвитку КДУ, варто зазначити два аспекти: по-перше, значення її впровадження для євроінтеграційної перспективи України, по-друге, інтерес європейської спільноти до КДУ, розвиток якої допоможе ЄС зменшити ризики зміни клімату.

Що стосується першого аспекту, виокремимо низку таких чинників як: *підтримка європейських цінностей та стандартів у сфері охорони довкілля*, зменшення викидів парникових газів, використання відновлюваних джерел енергії, адаптації до зміни клімату тощо; *зміцнення партнерських відносин з країнами ЄС та іншими державами, які також прагнуть досягти глобальних цілей зі збереження клімату; забезпечення конкурентоспроможності української економіки на світовому ринках, завдяки модернізації та екологізації виробництва, розвитку біоенергетики* тощо; покращення якості життя українців, які отримують доступ до чистого повітря, води, продуктів, нових можливостей для освіти, праці, мобільності тощо.

Що стосується другого аспекту, то можна говорити про *додатковий доступ ЄС до ресурсів чи природного капіталу* (літтю, водню, біорізноманіття, лісів, ґрунтів); *відкриття нових ринків* (ринок для зелених товарів і послуг, інвестиції); *зміцнення людського потенціалу* (єврооптимізм, спільні цінності та бачення, створення зелених робочих місць) [9].

У процесі євроінтеграційного руху наша держава має будувати міжнародні відносини у воєнний та повоєнний періоди у галузі кліматичної дипломатії, враховуючи такі чинники:

- *конструктивну роль, досвід і принципи міжнародної кліматичної дипломатії ЄС та його окремих країн, яка стосується насамперед дій, що здійснюють: Європейська комісія, Рада ЄС, Європейська служба зовнішньої діяльності для формування міжнародної співпраці з питань зміни клімату;*

• Україна входить у «ТОП-5 за кількістю правових актів ЄС, які необхідно імплементувати Україні: це майже 200 директив та регламентів. Перелік з кожним роком зростає за кількістю та ускладнюється, але Україна планує імплементувати більшість директив та регламентів до 2026 року» [10];

• *виклики кліматичних змін та відповідні проблеми ризиків безпеки*, спричинених зміною клімату;

• *наслідки впливу російської збройної агресії* на зміну клімату і КДУ.

Саме ці чинники обумовлюють потребу в імплементативній кліматичній дипломатії в структуру дипломатії України у воєнний та повоєнний періоди, оскільки за підсумками офіційного звіту Єврокомісії «Україна 2023» [8, с. 125-129] щодо прогресу євроінтеграції нашої країни було названо кілька основних напрямків дій щодо розв'язання проблеми кліматичних змін на національному рівні згідно правил ЄС, які містять низку положень, що стосуються проблеми зміни клімату.

У цьому документі було, зокрема, визначено, що Україна має

• *продовжити роботу над рамковим кліматичним законом*, який зробить кліматичні зобов'язання юридично обов'язковими та створить певну архітектуру управління кліматом;

• *розробити довгострокову стратегію низького рівня викидів* та відповідний план досягнення оновленого у 2021 р. національно-визначеного внеску (НВВ), що передбачає скорочення викидів парникових газів на 65% до 2030 р. та нульовий результат до 2060 р.;

• *завершити підготовку Національного енергетичного та кліматичного плану* для підтримки декарбонізації та стійкості;

• *розробити та прискорити реалізацію Дорожньої карти декарбонізації*, де буде сформульовано бачення Україною з урахуванням потреб і можливостей відновлення територій, що постраждали від російської агресії, у більш зелений спосіб;

- оскільки в умовах воєнного стану не працює в повному обсязі *система моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів* (відповідний закон набув чинності у 2020 р. як перший крок до системи торгівлі викидами (СТВ)), її *варто оновити*;
- потребує термінового *посилення з точки зору як людських, так і фінансових ресурсів існуючий закон про озоноруйнівні речовини та фторовані гази, прийнятий у 2019 р.*

Важливий висновок, що пролунав у цьому звіті виглядає так: «Україна має *докладати більше зусиль для послідовного врахування кліматичних міркувань у всіх аспектах державної політики в рамках загальнодержавного підходу. Їй необхідно узгодити майбутню національну кліматичну стратегію та кліматичне законодавство з рамковою кліматичною та енергетичною політикою ЄС до 2030 року, зокрема з певними законодавчими актами в рамках пакету «Fit for 55», ухваленими протягом звітного періоду» [8, с. 128-129].*

У 2023 р. в Україні багато зроблено у цьому напрямку: розроблено законопроект «Про основні засади кліматичної політики України» (визначені основні принципи розвитку кліматичної політики з метою запобігання змінам клімату, забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України); ухвалено рішення про створення Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації, що має діяти за європейським принципом «забруднювач платить»; розроблявся План дій щодо реалізації Енергетичної стратегії України, що передбачав розширення напрямків Німецько-Українського енергетичного партнерства з акцентом на «зелене» відновлення та відбудову енергетики України, сприяння підвищенню стабільної стійкості енергетичного сектору та розширеному використанню відновлюваних джерел енергії, зокрема вітру, сонця, біомаси, гідроенергії та «зеленого» водню.

Отже, без розвитку і застосування кліматичної дипломатії нам не обійтись. Така потреба пов'язана з об'єктивними умовами,

вимогами ЄС, з існуючою у галузі кліматичною дипломатичною практикою багатьох країн світу. Роль України в міжнародній кліматичній дипломатії достатньо висока, оскільки охоплює такі глобальні проблеми: зниження викидів парникових газів, адаптацію до наслідків глобального потепління, співпрацю нашої країни з іншими країнами, міжнародними організаціями у сфері охорони навколишнього середовища, енергетичної безпеки та сталого розвитку.

Завдання науковців полягає в теоретичному та інформаційному забезпеченні цього процесу. Місце гуманітарних наук визначається необхідністю розробки питань організаційно-правової архітектури КДУ та аналізу системи і практики її функціонування в зарубіжних країнах та Україні.

Список використаних джерел:

1. Council conclusions on Climate and Energy Diplomacy. General Secretariat of the Council. 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/62942/st07248-en23.pdf>.
2. Rayner T., Szulecki K., Jordan A. J., Oberthür S. (ed.) Handbook on European Union climate change policy and politics. 2023. URL: <https://www.elgaronline.com/edcollbook-0a/book/9781789906981/9781789906981.xml>.
3. Experts told how subtle diplomacy will help make the Green Deal global. 2022. URL: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/experts-told-how-subtle-diplomacy-will-help-make-the-green-deal-global/>
4. The European Union – What it is and what it does. 2022. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c47b2296-b71a-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-en>
5. Burck Jan et. al. Results. Monitoring Climate Mitigation Efforts of 63 Countries plus the EU – covering more than 90% of the Global Greenhouse Gas Emissions. 2023. URL: <https://ccpi.org/wp-content/uploads/CCPI-2024-Results.pdf>.

6. Тихомирова Є. Б. Індекси ефективності зміни клімату та глобального кліматичного ризику: позиція України. *Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього* : зб. матеріалів XX Всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів, м. Харків, 5 груд. 2018 р. Харків : Право, 2018. 352 с. с. 23-27.

7. Burck Jan et. al. Results, Climate Mitigation Efforts of 57 Countries plus the EU. Covering 90% of the Global Greenhouse Gas Emissions. 2021. URL: <https://ccpi.org/download/the-climate-change-performance-index-2021/>

8. Ukraine 2023. Report. Communication on EU Enlargement policy. 2023. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf.

9. Андрусевич Н. Що отримає ЄС від членства України: три аргументи у сфері екології. 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/11/7/7172927/>

10. Стрілець Р. Євроінтеграція – не лише політичний крок, а й можливість посилити захист довкілля та інтегрувати екологічні стандарти в усі сфери економіки. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ruslan-strilets-ievrointehratsiia-ne-lyshe-politychnyi-krok-a-i-mozhlyvist-posylyty-zakhyst-dovkillia-ta-intehruvaty-ekolohichni-standarty-v-usi-sfery-ekonomiky>.